

Markku Envall

TOINEN JALKA
MAASSA

JA MUITA ESSEITÄ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

© MARKKU ENVALL 2012

ISBN 978-951-0-38835-8

PAINETTU EU:SSA

SISÄLLYS

I

- Toinen jalka maassa 9
Kadonneen hiljaisuuden metsästys 20
Kuoleman luku on kolme 40

2

- Sodan enkeli 51
Erään abortin arvet 67
Epäsuora esitys 75

3

- Valinnan paikka 89
Taiteilijan vaihtoehdot 99
Arktinen oikeusjuttu 107

4

- Isä ei anna anteeksi 121
Kyynikkofilosofi saapuu Helsinkiin 133
Rakasta minut hirviöksi 144

5

- Kirjailijan terveydeksi 157
Editorin kautta 169
Tuote-esittelijäksi 181

Bibliografinen jälkisana 192

I

Toinen jalka maassa

KÄVELEMINEN ON kuin hengittämistä. Ihminen voi edetä myös ryömimällä, konttaamalla tai hyppimällä, niin kuin hän voi yskiä, huohottaa tai potea astmaa. Poikkeamat huomataan, mutta ei perustiloja, kävelemistä ja hengittämistä. Toimintoina ne ovat niin luonnollisia, että vaatii jonkinlaista rohkeutta ottaa niitä kirjoituksen aiheeksi.

Käveleminen on inhimillistä, mutta tarvittaessa todistan sen olevan myös jumalallista. Paratiisissa käveli muitakin kuin ihmisiä: »Kun iltapäivä viileni, he kuuluivat Jumalan kävelevän puutarhassa» (1 Moos 3:8). Jumala oli kyllin viisas valitsemaan kävelemisen ajankohdan: siestan jälkeen, keskipäivän demonin hellitettyä otteensa.

Seisojalla on kaksi jalkaa maassa. Juoksija tekee lyhyitä hypyjä tai lentoja. Kävelijällä on määritelmän mukaan joka hetki toinen jalka maassa, toinen ilmassa. Tästä voi arvata, että kävelijä on ihmisen mentaalinenkin malli: puoliksi realisti, puoliksi idealisti. Yhtä kauniin luonnollista kuin on vapaa kävely, yhtä koomista kävely on urheilulajina: sen harjoittaja ponnistelee paitsi edetäkseen nopeasti myös estääkseen itseään pyrähtämästä juoksuun, mikä johtaisi kävelyn määritelmän rikkomiseen ja suorituksen hylkäämiseen.

Vaikkei ihminen ole ainoa kävelevä eläin, hän on eläinkunnan ylivoimaisesti paras kävelijä. Pysty käynti teki meistä ihmisiä, vapauttamalla eturaajat maan tallaamisesta se antoi meille

kädet. Peri-inhimillisten toimintojen pyhäksi kolminaisuudeksi tuli käsien, silmien ja aivojen yhteistyö, mekaanikosta kirurgiin, kokista pianistiin. Sattaa olla harhaanjohtavaa, että ihmisen tajaraajoilleen nousseelle kantamuodolle annettiin nimi *homo erectus*, pystyihminen. Huomattuaan pysyvänsä pystyssä ihminen tuskin jäi paikoilleen seistä toljottamaan. Hän lähti liikkeelle, alkoi opetella kävelyä, niin yksivuotias lapsi tekee edelleen. Siksi sattuvampi nimi olisi ollut *homo ambulans*, kävelevä ihminen. (Vaikka ambulanssi liikkuu pyörillä, sekin sana palautuu latinan verbiin *ambulare*, kävellä.)

Olen riippuvainen kävelystä, ilman en osaa elää. Jos yritän, pakahdun. Alan hengittää vapaasti, kun pääsen liikkeelle. Kaikki riippuvuudet eivät ole pahasta; koska joitakin on pakko olla, olkoot edes hyviä. Ehkä riippuvuuteni ei kohdistu kävelemiseen vaan liikkumiseen, mutta intohimoiselle kävelijälle muut lajit tuntuvat kävelyn korvikkeilta. Näen kävelyssä monta etua enkä yhtään haittaa. Se tapahtuu ulkoilmassa, jota sisätyön tekijä ei saa koskaan liikaa. Se puhdistaa keuhkot, vilkastuttaa verenkierron ja sysää ajatukset liikkeelle. Se on yhtä klassinen kuin erinomainen ongelmanratkaisumenetelmä. Sokrates ja Jeesus opettivat kävellessään. Aristoteles jätti jälkeensä peripateettisen, kävellen keskustelevan koulukunnan, Jeesus puolestaan apostolit, jotka levittivät ilosanomaa kävelemällä. Enemmän kuin arvaakaan on kirjallisuutta ja muita taiteita luotu kävelemällä. Se mikä sisätiloihin päästyä näyttää taiteen tekemiseltä, on usein vain sadon korjaamista, tulosten kirjaamista. Monet aforismeistani ovat putkahtaneet mieleeni, kun olen ollut kävelyllä. *Solvitur ambulando*, ratkaistaan kävelemällä, kiteytti englantilainen oppinut F. W. Maitland. Mikä? – melkein mikä tahansa!

Jotain tekevä paitsi tekee sitä on sitä tekemällä tekemättä jotain muuta. Asiat saavat merkityksensä vastakohdistaan. Käve-

lemiselle niistä keskeisin on istuminen, liikkeellä olon tavoista autossa istuminen. »Ei astuva vaihda itseänsä istuvaan» (suomalainen sananlasku). Uusien tutkimusten mukaan tuntikausia istuva ottaa huomattavan terveysriskin. Intuitio sanoo saman, ennen pitkää istujan valtaa halu päästä liikkeelle. Istumisen kiistaton ilo, esimerkiksi kirjaa lukien, kukoistaa liikkumisten välillä ja jälkeen. Jos kirja on luettava yhdessä päivässä, selviydyn tehtävästä kevyimmin ja nautittavimmin tauottamalla sitä kävelyillä.

Kävelyn alkuperäisyyden takia on loogista, ettei siihen tarvita välineitä, sään mukainen vaatetus riittää. Tärkein varuste on kengät. Paljainkin jaloin voi kävellä, niin kulki maanteitä lapsuuteni originelli puutarhuri, niin kuljin veljineni kesät nuoruudessaamme. Kokemus on kantanut uskomusta, että jalkapohja on erityinen alue ihoa. Se on kontaktipinta maapalloon, jolla elämme elämämme. Maassa ei ollut lasinsiruja, ja risut ja kivet jalkapohja pian kovettui kestäväksi. Kokemuksemme oli vastakohta Uuno Kailaan runolle »Paljain jaloin», jossa kivisen maan ruhjomista jaloista kasvaa ihmisen ankaran osan metafora.

Kenkien on oltava sopivat, mutta sopivuus jakautuu moniin ominaisuuksiin, joiden hallinta vaatii asiantuntemusta. Sopivat kengät ovat hiertämättömät, puristamattomat, lonksumatottomat, tukevapohjaiset, iskua vaimentavat, kevyet, lämpimät kylmällä ja viileät kuumalla. Kengän on oltava noin senttimetrin jalkaa suurempi, minkä voi tarkistaa työntämällä pikkusormen kantapäähän ja kengän väliin. Kengät suojelevat jalkojen terveyttä. Hoitamattomat hiertymät ja kovettumat johtavat astumisvirheisiin, jotka voivat säteillä haittoja polviin, lonkkiin ja selkään saakka. Joka kävelee, oppii kirjaimellisesti kantapäähän kautta valitsemaan kenkensä. Iän myötä jalkapöytä levenee, mikä vaatii leveämpää lestiä. Sanoo muoti mitä tahansa, kenkien ei

pidä puristaa varpaita toisiaan vasten. Korko ei saa olla korkea. Kuten kaikessa ihmisruumiin käytössä kävelyssäkin viisaimmat neuvot saa kysymällä evoluutiolta. Sille ratkaisevat ajanjaksot lajimme kulki kantapää ja päkiä samassa tasossa. On järjen vastaista väkivaltaa yrittää totuttaa jalkaansa niiden eritasoisuuteen. Väärät jalkineet on kavalin niistä asusteista, joilla nykyihminen pahoinpitelee ruumistaan. Suunnittelijalle, valmistajalle ja kauppiaille on annettu vapautensa, joten vastuu jää kuluttajalle. Ellei kävelijä halua katua, hänen on katsottava, mitä jalkaansa pistää.

Kävelijä on liikuntavälineiteollisuuden painajainen. Hänen kulutustasonsa on niin lähellä nollaa, ettei se riitä ylläpitämään nyrkkipajaakaan. Kävelijänä en halua salata iloni siitä, että liikun paljon ja terveellisesti mutta tavalla, jolla sabotoin meilte yhä uusia näennäiskeksintöjä tyrkyttävää liikuntavälineiden teollisuutta. Kun ivasin sesongin uutuutta alaa ymmärtävälle ystävälleni, hän vastasi: Ensi kevään vempain on jo suunnittelijoiden piirustuspyydällä.

Yksi järkeenkäypä väline kävelijää varten on kehitetty: kävelysauvat. Keksintö on suomalainen, sen teki Tuomo Jantunen. Kunnia leviää liian laajalle, kun sauvakävely on englanniksi *nordic walking*. Asiallisesti käytettyinä sauvat kestävät vähintään vuosikymmenen. Kuluja ja vaihdettavia osia on yksi: asfalttiasennukset. Teleskooppisauvat, joiden pituutta voi säätää, eivät ole yhtä hiljaiset ja joustavat kuin yhtäjaksoiset lasikuitusauvat. Jos sauvat käsittää henkilökohtaisiksi, pituuden säätelyä ei tarvita. Sauvojen perusmallin tarjoushinta on kymmenkunta euroa. Välineurheilun markkinoille sen setelin heittää kuin kolmannelle linjalle palaava vanhat saatavat Oivan portsarille.

Sauvakävelijät väsyttivät pian pilkkaajansa. Laji on liukunut ikähaitarissa alaspäin, vaikka nuoret harrastavat sitä edelleen

keski-ikäisiä vähemmän. Olin pitkään epäluuloinen, mutta keran sauvat tarttuivat mukaani tavaratalosta. Ostin koska arvelin, ettei kokeilemisesta voi mitään haittaa olla. Minulla on ystäviä, joiden luonto, tulkintani mukaan jokin kuviteltu arvokkuus, ei ole antanut sauvoille periksi. Sauvoja kokeiltuani jäin nopeasti koukkuun. Kirjakaupassa katselin opaskirjoja, mutta en uskonut tämän taidon piileksivän kirjan laajuisen oppikurssin takana. Vastaantulevien näen tekevän vain yhden virheen: pitävän sauvoja liian edessä. Sauvoilla työnnetään takaa, niille siirretään osa siitä työstä, joka vie kävelijää eteenpäin. Sauvat antavat kävelylle luontaisen kevyen rytmin. Sauvakävely tasaa lihastyön neljälle raajalle ja koko vartalolle. Se voitelee kaikkia niveliä ja vahvistaa jalkojen lisäksi käsien, hartioiden ja selän lihaksia. En kuitenkaan saa sauvakävelystä yhtä autuasta jälkitilaa kuin hiihtämisestä, ilmeisesti laji on niin paljon kevyempi.

Sauvakävelyssä neljä raajaa ovat kiinni jossakin: jalat maassa, kädet sauvojen kahvoissa. Tila muistuttaa puussa kiipeävää apinaa, missä suhteessa se vastaa hiihtoa ja pyöräilyä. Tämä osaltaan selittänee, miksi sauvoihin kasvaa niin nopeasti kiinni. Aika ajoin tunnen halua tai pakkoa ottaa niistä vieroitushoitoa. Vapaasti heiluvuin käsin kävelemissä on oma nautintonsa. Kävelijän pitää kantaa tavaransa selkärepussa, missä ne ovat poissa silmistä ja jättävät kädet vapaiksi.

Sauvoin ja vapain käsin kävelyn välille asettuu kävely keppi tai matkasauva kädessä. Tapa on niin vanha, ettei sen alkua voi määrittellä. Kun poikאיässä kävelin metsässä puukko vyöllä, tapanani oli veistää itselleni matkasauva. Parhaita puulajeja ovat haapa, kuivuttuaan kevyt, ja paju, taipuvampi mutta silti vahva. Metsässä liikkujalle keppi on käden jatke, »kättä pitempää». Siitä saa tukea, sen avulla hyppää esteen yli ja sillä käsittelee kohteita, joita ei halua paljain käsin koskettaa.

Kävellä voi vuoden ympäri. Huonoa säätä ei ole, on vain epäsoivia vaatteita. Tietenkin marraskuun myrsky, jossa nolla-asteinen vesi tai räntä lentää vaakasuoraan ja tuuli tuntuu menevän vaatteiden ja lihan läpi luihin ja ytimiin, on erilainen kävely-ympäristö kuin paratiisin viilenevä iltapäivä, mutta ei siinäkään käveleminen masokismia vaadi. Vedän anorakin hupun piponi yli ja kiristän nauhat, vettä hylkivien vaatteideni sisällä pysyn kuivana ja lämpimänä. Säiden raivotilat ovat aina kuuluneet luonnonpalvojen suuriin elämyksiin. Minkä olonsa mukavuudessa häviää, sen kokemansa mahtavuudessa voittaa. Vaikka kävely ei jokaisella säällä ole aivan yhtä nautittavaa, se on aina mahdollista. En ymmärrä sateiden valittajia. Sade jatkuu harvoin koko päivän; kävelyn voi valita sen tunnin, jonka ajaksi se taukoo.

Kävelemisen ja sen jälkitilan nautinto kasvaa ikääntymisen myötä. Vuodet jäykistävät, istuminen viluttaa ja unettaa. Käveleminen on vahvin ellei viimeinen keino, jolla vanha voi tuntea itsensä nuoreksi. Siksi ajaksi, jonka kuljen nopeasti, pääsen lähemmäksi mahdottomuutta unohtaa ikäni.

Kävellä voi aamulla, keskipäivällä tai illalla. Kullakin on etunsa. Aamu voittaa muut siinä, että parantaa edessä olevaa pitkäpäivää. Käytän ilmauksia »saan päivän alkamaan», »otan vauhtia päivään» tai »pelastan päiväni». Ruoka ei saa hölskyä kävelijän vatsassa, ensimmäinen hyvä aika kävellä on noin tunti aamun aterian jälkeen. Ruokailun ja kävelyn rytmit pitää synkronoida. Kävelijä on vahvimmillaan kolmesta neljään tuntia täyden aterian jälkeen. Keskipäivän etu korostuu pimeänä vuodenaikana, valoisina tunteina voi tankata valoa. Iltakävelyn on syytä olla kevyt, jottei sen nostama aktiivisuus häiritse yöunta.

Fyysisten nautintojen päälle tulee kävelyn varsinainen sisältö, sen mentaaliset ilot. Jos ne pitää kuvata yhdellä lauseella, va-

lintani on: maisema virtaa silmissä. Kun kävelijä liikkuu, liikkuu kaikki mitä hän näkee. Paikallaan pysyjällekin maisema on muutoksen tilassa, mutta kuka jaksaa katsella sitä seisten puoltakaan tuntia. Kun kävelen tunnin, näen köyhän miehen luontodokumentin. Silmissä ja mielessä menee kamera-ajo. Maailma on myös ajan liikkeessä. Luonto ei ole sama kahtena peräkkäisenä hetkenä. Auringon nousun ja laskun aikoihin näkymät muuttuvat nopeasti ja dramaattisesti.

Päätettyään kävellä on vielä päätettävä, missä kävelee. On tietenkin virkistävää kulkea uusilla seuduilla, eri maissa, maakunnissa ja maisemissa, eri teillä ja poluilla. Se merkitsee maantieteen opiskelua ruohonjuuritasolla. Tutussa ja vieraassa maastossa kävelyn ero on sama kuin vanhan ja uuden kirjan lukemisen. Filosofinen on kysymys, onko vanha vai uusi nautittavampi. Olen etsinyt ja päättänyt asuinalueeni parhaat reitit. Niiden valikoimaa lisään ajamalla raitiovaunulla tai bussilla 5–8 kilometrin päähän ja kävelemällä takaisin. Jokainen reitti on myös aikamatka, jonka sisällön määräävät nähtyjen paikkojen herättämien muistikuvien kerrostumat. Asuin pitkään Töölössä, mistä muutin Munkkiniemeen; voin koska tahansa kerrata muuton kävelemällä sieltä tänne. Kotiovelta lähtevistä hyvistä reiteistä olen valinnut parhaan ja oppinut sen läksyn, ettei saman reitin käveleminen ole tappavaa rutiinia. Maisema, kävelyn varsinainen sisältö, ei ole koskaan sama. Vuoden- ja vuorokauden aika, säätila, tuuli, aurinko ja pilvet, ilman kosteus ja kuivuus, kirkkaus ja sumuisuus, ovat jatkuvan muutoksen tilassa. Kun kävelen saman reitin, en kävele samaa reittiä. Jos reitti on kierros, kävelemällä sen eri päin saan kaksi eri reittiä.

Mielireittini kulkee rantoja pitkin ja kahden sillan yli Munkkiniemestä Tarvaspähän. Edestakainen matka on viisi kilometriä. Jos sorrun ottamaan aikaa, onnittelen itseäni jos pääsen

45 minuutin alapuolelle. Joskus huvitan itseäni huuhaa-teorialla, jonka mukaan lukujen luku on kaksi. Reittini varrelta lasken helposti kymmenkunta kakkosta. Kaksi siltaa, niiden kaksi materiaalia (betoni ja puu), kaksi kalliota, kaksi nousua, kaksi laskua, meri ja manner, taivas ja meri, maa ja taivas, polun kaksi puolta, meno ja paluu, kaksi kuntaa, kaksi hiippakuntaa. Kerran liiteli merikotka pitkin hiippakuntien rajaa meren suuntaan. Sormimaisilla siivillään se tuntui siunaavan kummatkin.

Olen tehnyt vertailun: ensi kertaa jossain kävellessäni näen männikön tai saaren ja luokittelen ne männiköksi ja saareksi, mutta nähdessäni ne tuhannennen kerran keskityn pieniin muutoksiin ja uusiin yksityiskohtiin. Tuntuu nöyryyttävältä muka hyvän havainnoitsijan myöntää itselleen: tuota keloja tai kiveä en muista ennen huomanneeni. Tästä kokemuksesta oppii, että maailma on rajaton yhdessäkin kohdassaan ja yhtenäkin ajan hetkenä. Pohjolassa maisemaa rikastaa vuodenaikojen jyrkkä vaihtelu. Pitkä draama muodostuu lumen tulosta ja lähdöstä, toinen järven tai meren jäätyminen ja sulamisen vaiheista.

Kävelijä oppii luonnosta asioita, joita sisätiloissa tai liikennevälineissä istuskeleva ei aavistakaan. Olen katsellut tähden peilautumista tyynen meren pinnasta. Veden alkaessa väreillä näin tähtiä. Sanan ammattilaisena mietin, miten kieli ohjaa ja kaavoittaa havaintoja. Kuun silta on klisee, mutta tähden siltaa ei ole olemassa fraasina, vain havaintona. Olen katsellut joutseen yritystä kävellä syksyn teräsjäällä, kaatuilua, paikallaan melomista; minulla ei ollut aikaa jäädä tarkistamaan, pääsikö se joskus vesirajaan saakka vai nousiko lentoon jääradalta. Kävelijän mieli on vapaa. Ellei se tee ajatustyötä, se havainnoi maailman pieniä ihmeitä. Alan etsiä vastauksia kysymyksiin, joita en tiedä kenenkään esittäneen. Esimerkiksi: miten meri jäätyy kovalla tuulella. Jotain tietoa olen saanut: aallot jähmettyvät ja hi-

dastuvat, tyynemmistä kohdista jääpeite etenee hitaasti mutta varmasti. Olen kysellyt, miten tyyni järvi jäätyy. Sinne tänne ilmaantuu laajenevia jäälauttoja, en osaa selittää, mikä määrää niiden ja sulien laikkujen suhteet.

Taivaan värinäytelmä on vaihtelussaan rikas varsinkin aamulla ja illalla. Tyynellä se kahdentuu meren pintaan, tuulella pirstoutuu mosaiikiksi. Kun en muuta keksi, harjoittelen maailman fyysisen ymmärtämisen loputonta tehtävää. Ensimmäinen paikka, jossa huurre pysyy syksyllä, on maahan käpristynyt lehti. Mustaa maata täplittävät valkopintaiset lehdet. Syy on ilmeinen: niiden lämpövaraus on pienin, ne jäähtyvät nollan alapuolelle heti ilman perässä. Vastaavasta syystä sillat huurtuvat ja jäätyvät ennen maata.

Enimmäkseen kävelen yksin eli kaksin ajatusteni ja maisemani kanssa. Jos kävelijä tuntee olonsa yksinäiseksi, hän kärsii sisäisestä tyhjyydestä tai havaintokyvyttömyydestä tai molemmista. Kävelen myös vaimoni kanssa. Keskustelemme tunnin verran, mihin kaksi työsuuntautunutta ja lapsiperhettä pyörittävää vanhempaa eivät saa liian usein tilaisuutta.

Miksi kävelen, millä motivaatiolla lähdän liikkeelle? Tiedän kävelemisen parantavan terveydentilaa ja sitä kautta pidentävän ikää. Seuraukset ovat todennäköisyysmatemaattisia eli vaila mitään varmuutta ja taetta. Niistä ei oikein ole motiiviksi. Tärkeämpi syy on varmempi seuraus: tiedän olevani lopun päivää iloisempi ja tarmokkaampi. Kävelen myös kirjoittaakseni. Polulla keksii ideoita, mutta vielä tärkeämpää on, että kävelyn jälkeen työskentelee koneen ääressä nopeammin ja tehokkaammin.

Miltei satavuotiaaksi vireänä ja työkykyisenä elänyt akateemikko Eino Jutikkala oli varmaan väsynyt selittämään elinvoimansa salaisuutta sitä uteleville. Sitä taas kerran kysyvälle

toimittajalle hän vastasi kysymyksellä: Millä menette täältä toimitukseen? Hän tiesi vastauksen: taksilla, sillä pelillä se ammattikunta liikkuu. Kysymyksen jälkeen tuli käsky: Kävelkää!

Kun vapaa-aikaa on vähän, turvaudun hyötykävelyyn. Sen kuntoa kohottava vaikutus on sama kuin luontokävelyn. Jään liikennevälineestä pois ennen määränpäättä. Kävelijä etenee noin kilometrin 10 minuutissa. Asioiden hoiteluun kävelemällä löytää ajan rakosia kiireinenkin. Pysäkeillä odottelun ja ruuhkiin juuttumisen takia kävely on kaupungissa kilpailukykyinen etenemistapa. Pääsen puolessa tunnissa kolmen kilometrin päähän, bussilla tai raitiovaunulla samaan matkaan menee joskus enemmän joskus vähemmän aikaa.

Vaikka käveleminen on riittävän hidasta näyttämään maailman yksityiskohtiensa rikkaudessa, se on silti joutuisaa. Armeijassa marssittiin »tasaisen tappavaan tahtiin». Sotilasjoukko voi yllättää, kun se ei ole enää siellä, missä se äsken nähtiin. Kävelijä on ehtivä. »Kävellen kauas keritään», tiesi vanha kansa. Entisten vuosisatojen kulttuuriheerokset saattoivat kävellä matkoja, joita nykyihmisen on vaikea uskoa todeksi. J. S. Bach käveli Arnstadtista Lyypekkiin kuullakseen D. Buxtehuden soittavan urkuja Marian kirkossa. Matka oli noin 400 kilometriä. Kansanrunouden kerääjät kävelivät kokoon *Kalevalan* ja *Kanteletaren*. *Vaeltaja*, Elias Lönnrotin päiväkirja vuoden 1828 keruumatkalta, kuuluu suomalaisen kävelykirjallisuuden harvoihin klassikkoihin. Tykötarpeet Lönnrot kantoi kontissa, kestikievareiden ja pappiloiden lisäksi hän yöpyi tarvittaessa metsässä havuista kyhätyllä alustalla. Matka alkoi huhtikuun 29. päivänä Sammatista, ensimmäinen päivämätka vei Lopen Sajaniemeen.

Kävely on yksinkertaisin yhteys lajimme kehityshistoriaan. Sen alku on kaukana, ajassa jona esi-isämme laskeutuivat puis-ta savannille ja oppivat kulkemaan takaraajoillaan. Tällä aika-

asteikolla vuosikerta-auton vanhuus mitataan sekuntikellolla. Saatan kävellä näennäisesti samoin kuin isoisäni, mutta yhteiskunnassa elävinä kulttuuriolentoina tapamme kävellä ovat erkaantuneet kauas toisistaan. Hän käveli päästäkseen jonnekin, minä liikkumisen ilosta. Hänelle kävely todisti köyhyydestä, minulle henkisestä pääomasta. Hän käveli pakosta, minä vapaaehtoisesti. Hän käveli vaivakseen, jonka saattoi poistaa hevosella; minä terveydekseni, jonka voin turmella autolla. Asusteteollisuus varustaa minut ulkoiluvaatteilla, hän käveli samassa asussa kuin muutenkin eleli. Olen varma, että vähintään yhtä hartaasti hän toivoi kävelyn vähenevän kuin minä sen lisääntyvän.

Kadonneen hiljaisuuden metsästys

I

PYÖRÄILEN MUUTAMAN kerran kesässä Särkiniemeen, Lautasaaren eteläkärkeen. Sen kallioilla istuvalle aukeaa saaristomaisema, voi hetken kuvitella ettei ole Helsingissä. Vasta kun moottorivene päristeli ohi ja häipyi kuulokentästä, tulin tietoiseksi paikan hiljaisuudesta. Yksittäisten hälyjen taustalta puuttui kaupungin koskaan taukoamaton äänikulissi, kaiken ylle leivittyvä äänimatto. Sain rauhan keskittyä niihin ääniin, jotka jäivät jäljelle: lokkien kirkunaan taivaalla ja aaltojen loiskeeseen rantakalliota vasten. Rannasta on tullut lähin paikka, jossa pääsen eroon kaupungin melusta. Tutkin siellä ääniä pitämällä silmät kiinni, japanilaisen runoilijan neuvomana »korvin nähden ja silmin kuullen».

Äänet voi jakaa rauhoittaviin ja repiviin. Edelliset ovat lähempänä hiljaisuutta, ne sopivat siihen kuin olisivat sen seuralaisia. Tuulen humina puiden latvoissa, aaltojen loiske merellä ja rantakalliolla. Ilmeisin selitys on se, että ne ovat meitä vanhempia, ihminen ilmaantui maailmaan jossa ne olivat valmiina. Repivillä äänillä on yhteinen aiheuttaja: ihmisen rakentamat laitteet ja koneet. Ne ihminen on tehnyt helpotukseensa ja kiusakseen. Vuosituhannen takainen äänimaisema täytyy kuvitella. Tuuli humisi, koirat haukkuivat tai sudet ulvoivat. Hiljaisuutta oli sopivasti, ei liikaa, ei ainakaan kylissä ja kaupungeissa. En-

simmäisiä koneita olivat tuulimylly ja vesimylly. Kuultiin myös kirveen iskuja ja sepän vasaran kalketta. Rattaiden pyörät kalisivat kivetyillä teillä. Mutta ennen kaikkea ja tärkeimpänä oli ihmisten puhe ja huuto, nauru ja laulu. Niitä on nytkin, mutta ero on siinä, että nyt niiden kuuleminen vaati äänieristystä, rakennettua hiljaisuutta. Jatkuvan konemelun aikakautta ei osattu kuvitella.

Mutta varsinkin maaseudulla, varsinkin syksyllä ja talvella, meteliä pahempi piina oli äänettömyys. Pimeys ja hiljaisuus saattoivat olla sielua raastava yhdistelmä. Runoilijan sanoin: syksyn pimeät saartoivat »mykkinä, henkeä salpaavasti». Yksinäisyydestä kärsitään nytkin, varsinkin nyt, mutta syyt ovat vaihtuneet. Nyt eristää joukko ja melu. Konsertissa kuunnellaan samaa musiikkia, se yhdistää. Rock-festareilla on ääntä kuin ukkosta ja sillä on uusi tehtävä: estämällä keskustelun se yhdistää ihmiset itseensä, mutta eristää heidät toisistaan. Katkomalla ihmisten yhteydet se jumputtaa heidät yhdeksi massaksi.

Ennen koneiden aikaa hiljaisuus tarkoitti puhumattomuutta. Joka vaikeni, sen ajatukset ja aikeet piti muiden arvata ja tulkitella. Puheella voi peittää ja pettää, vaikenemisella vielä radikaalimmin. Muinoin puhuttiin hiljaisesta epätoivosta, nyt sen paikalla on metelöivä epätoivo. Vaitiolo on kaksiteräinen ase. Sillä kruunataan parhaita hetkiä, suurta on se mikä mykistää. Mutta kun tilanne vaatii sanoja, vaikeneminen on suurin kuviteltavissa oleva loukkaus. Isäni pystytti vanhoilla päivillään hirsimökin ja kutsui sisarensa sinne syntymäpäiväkahveille. Kukaan ei sanonut talosta sanaakaan, mistä isäni syystä loukkaantui.

Keskiajalla sanottiin: »Hiljaisuus on naisen kaunein koriste.» Sananlaskun syntyä ei ole vaikea kuvitella. Naiset pälpättivät, se kävi miesten hermoille, varsinkin kun naiset eivät saaneet opillista sivistystä. Miehet ihailivat naisten kauneutta ja himoitsivat

heidän ruumistaan. He eivät halunneet näiden puheen häiritsevän tätä kohteistamista ja esineistämistä. Aikana jona teologit kiistelivät siitä, oliko naisella sielua, suurta arvoa ei voitu antaa sen ilmauksillekaan. Tämä sorto ei koskenut vain Eurooppaa. Endo-kauden Japanissa, sen tapoja ohjanneen etikettikirjan mukaan, vaimon puheliaisuus riitti avioeron syyksi.

Mutta ennen pitkää mies alkoi haluta naisesta monitasoisempaa seuraa. Sivistyksen noustessa naisen nautinto miehelle laajeni silmästä korvaan. Naisen puheen ja laulun kauneus tuli erottamattomaksi osaksi hänen sulouttaan. Rokokoon aikana vietiin kirjoihin skeptinen kommentti: »Hiljaisuus on naiselle kaunis jalokivi, mutta se on hiukan kulunut.» Ei se ollut kulunut liiasta käytöstä, vaan liiasta vaatimisesta. Vaitiolo oli käymässä vanhanaikaiseksi.

Miehetkin oppivat vaikenemaan. Kristillinen askeesi eli kieläytyminen aistien nautinnoista etsi uusia kohteita. Ei pidättydytty vain syömisestä ja juomisesta, koreista vaatteista, rikkaudesta ja seksistä. Trappistien sääntökunta keksi, että myös puhuminen oli nautinto, josta saattoi pidättäytyä.

Elämme maailmassa, jossa tietoisuus metelistä on herkistynyt. Äänisaastetta vastaan kamppaillaan, melua torjutaan kii-vaammin kuin koskaan. Toistaiseksi se tuntuu olevan pelkkää epätoivon kouristusta tappioon päättyvässä taistelussa. Puhe hiljaisuudesta on yltenyt yhdeksi metelin lajiksi. Opit hiljaisuudesta ilmaantuivat maailmaan, kun hiljaisuus siitä katosi. Ihminen toimii dialektisesti, aktiota seuraa reaktio, koneiden meteliä hiljaisuuden retriitit. Kaupunkilaisen elämäntaitoon kuuluu kyky toteuttaa niitä itse, löytää hiljaisia ulko- ja sisätiloja, joissa voi lepuuttaa korviaan. Niitä tarvitsee jo voidakseen kuulla omat ajatuksensa, joita muualla ei melulta tai melusta erota. Meteli saa uskomaan omikseen toisten ajatukset. Se sekoittaa